

Борис ПОГРІЩУК

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АПК

Сьогодні наша країна переживає складний період. Економіка всього народного господарства, у тому числі і АПК, перебуває у кризовому стані. Велика відповідальність лежить на керівниках і спеціалістах країни, які повинні здійснювати реформування існуючого економічного механізму в напрямку ринкових відносин. В умовах переходу до ринку потрібно оволодіти й користуватися теорією попиту і пропозиції, граничної корисності, концепцією ціни виробництва, законами конкуренції, маркетингу, інфляції, біржової торгівлі, процесами хеджування, опціонів, спекуляції, кривими Філіпса і Лафера, поєднання вільного ринку та елементів державного регулювання і т. д.

Не викликає сумніву курс на проведення глибоких економічних реформ в АПК України і перехід до ринкових методів господарювання. На жаль, маючи в сільському господарстві великі національні та природні потенціальні можливості, в Україні не створено конкурентоспроможного товаровиробника, який би забезпечував високу продуктивність праці. Україна не забезпечила собі перших місць у світі за тривалістю життя її населення. А це, мабуть, найбільш комплексний показник ефективності суспільного виробництва взагалі і АПК зокрема. Наше виробництво було надзвичайно енерго-, матеріало- і трудомістким. За цих умов/країні відводилась роль сировинного придатка для країн із розвинутою ринковою економікою.)

У чому ж причина такого стану? Ряд економістів пояснює це тим, що в Україні реформи не йдуть. Але з цим важко погодитись. За минулі роки в АПК відбулися величезні зміни в економічних відносинах: ліквідовано раніше існуючу систему заготівель сільськогосподарської продукції і матеріально-технічного постачання, систему ціноутворення, страхування, кредитування, оподаткування, держава практично повністю усунулася від управління АПК, проведено реформування форм господарювання у сільському господарстві. Кардинальні зміни відбулися у питаннях, що стосуються власності, землі й майна. Отже, багато зроблено, але бажаних результатів немає. »

На думку провідних економістів, різкий і такий тривалий спад сільськогосподарського виробництва, його ефективності значною мірою зумовлений макроекономічними факторами, непослідовністю реформ, неврахуванням психології вітчизняного товаровиробника, яка формувалася десятиріччями.

Руйнування неефективної адміністративно-командної системи управління економікою здійснювалося внаслідок безсистемної і своєчасної її заміни результативнішою ринковою системою, надмірним сподіванням на саморегулюючу роль ринку.

У світовому співтоваристві Україну, насамперед, визнають як значного потенційного лідера з виробництва найважливіших продуктів харчування: зерна, цукру, олії, м'яса, продуктів переробки молока, овочів, плодів, ягід тощо. Співробітничати з підприємствами АПК України висловлює бажання значна кількість компаній усіх без винятку високорозвинених країн світу. Використати цей настрій іноземних інвесторів, створити умови, щоб економіка України змогла отримати якомога більшу вигоду, – обов'язок тих, хто причетний до керівництва державою, і зокрема аграрною сферою, на всіх рівнях управлінської ієрархії.)

Багатство держави визначається вмінням народу повною мірою використовувати

природний потенціал. В Україні головним ресурсним потенціалом є земля. Можна навести два приклади. У країнах Західної Європи з одного гектара посівів цукрових буряків одержують 8 – 10 тонн цукру, в нас 1998 р. – лише 2,6 тонни, а в сприятливому 1990-му – 3 тонни. Хоча є всі можливості для виробництва 10 – 12 млн. т цукру. За цих умов можна реалізовувати на зовнішньому ринку близько 7 – 8 млн. т, а це 4–5 млрд. доларів США. Аналогічним резервом для зміцнення економіки є соняшник. Вихід у цій галузі на європейський рівень урожайності та переробки може додатково забезпечити 2,5 – 3 млрд доларів.

Таким чином, лише за рахунок цукрових буряків і соняшнику можна розв'язати проблему постачання газу для всього народного господарства. Україна є також великим виробником зерна, м'яса і молока, плодів та ягід. Але наявні резерви використовуються лише на третину.

Насамперед потрібно зорієнтувати вітчизняну промисловість (хімічну, машинобудівну) на виготовлення для галузей АПК необхідних машин, обладнання, добрив та засобів захисту рослин і тварин. За якістю та стандартами вони повинні відповідати усім вимогам технологічного процесу.

Ключове місце сільського господарства у народногосподарському комплексі обумовлює потребу негайного розв'язання проблеми узгодження цін і прибутковості підприємств аграрної сфери. Йдеться про необхідність внесення серйозної корекції в економічний механізм, який на сьогоднішній день не вирішує питання фінансового забезпечення комплексу.

Сільське господарство належить до консервативної сфери діяльності. Галузь просто не може оперативного відгукуватися на зміни цінової чи фінансової ситуації, як це, наприклад, відбувається на ринку цінних паперів. Зважаючи на це, у всьому світі сільське господарство підтримується державою. Це робиться по-різному. У США на підтримку вирощування лише пшениці застосовується близько 20 різних дотацій і субсидій.

Досвід більшості країн ринкової економіки показує, що товар реагує на вищу ціну. При низьких цінах на продукцію сільського господарства значна кількість необхідних товарів (трактори, комбайни, добрива тощо) до землі ніколи не надійдуть, технічне переозброєння галузі не відбудеться.

Вихід із становища, яке склалося в АПК, вбачається насамперед в удосконаленні економічного механізму господарювання, введення для сільськогосподарських товаровиробників певних "правил гри", які забезпечували б для тих, хто нормально працює, хоча б мінімум умов простого відтворення.

Потрібно, щоб економічний механізм для АПК був системний, постійний і відомий хоча б на кілька років.

Необхідно уточнити наявні програмні документи з питань соціального розвитку села і життєзабезпечення сільського населення, визначити джерела фінансування програм, їх виконавців і терміни реалізації. На особливу увагу заслуговує продовольче та інше забезпечення пенсіонерів і решти категорій незайнятого в аграрному виробництві сільського населення з урахуванням можливостей розвитку фермерства та інших форм приватного підприємництва на селі.

Слід забезпечити товаровиробнику своєчасність виплат за реалізовану продукцію, зробити реструктуризацію його боргів, що усуне бартерні відносини.

Кожному товаровиробнику варто постійно й чітко підраховувати витрати свого виробництва і знати, що в ринкових умовах доцільно виробляти тільки те, що можна вигідно продати.

Потрібно усвідомити, що в ринковому середовищі мають функціонувати усі складові економіки, в тому числі ринок цінних паперів та ринок землі.

Земля має бути включена в ринкові відносини послідовно. Передусім, слід визначити її вартість і будувати земельні відносини тільки через вартісне зіставлення. За всю історію іншого методу, як зіставлення в грошовому вираженні будь-яких відносин, в тому числі земельних, не знайдено.

Наступною проблемою аграрної реформи є активна інтеграція товаровиробника, переробних підприємств і торгівлі. Це дасть можливість обминути всілякі посередницькі накрутки банківських і торговельних систем, своєчасно забезпечувати всі ланки виробничого процесу коштами, вийти зі своєю продукцією на зовнішній ринок.

Важливим є створення ринкової інфраструктури: бірж, торгових домів, брокерських і дилерських контор, земельного банку. Ці установи повинні терміново замінити зруйновану систему збуту сільськогосподарської продукції і постачання матеріально-технічних засобів.

Соціально-економічні перетворення, які сьогодні здійснюються в Україні, повинні спрямовуватись на розвиток виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, вихід на світовий продовольчий ринок.

Досвід країн ЄС підтверджує, що збалансовано регулюється як внутрішній ринок, так і зовнішнє середовище, пов'язане з експортом та імпортом товарів. Тому залишити аграрний сектор без відповідних механізмів регулювання ринків товарів і цін, підтримки товаровиробників сьогодні є безвідповідальним кроком з критичними наслідками в майбутньому.

Література

1. Амбросов В. Я. Реструктуризація виробництва в АПК // *Економіка АПК*. – 1999. – № 1.
2. Андрійчук В. Г. Економічна реформа в АПК // *Економіка АПК*. – 1999. – № 1.
3. Галушко В. П., Кваша С. М. Пріоритетні напрямки розвитку АПК України. // *Економіка АПК*. – 1999. – № 12.
4. Сахацький М. П. Розвиток аграрних реформ // *Економіка АПК*. – 1999. – № 5.